

ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی در پدافند غیرعامل شهری (مطالعه موردی: شهر بابل)

آزیتا رجبی^۱

سیدمصطفی هاشمی کروئی^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۹/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۹/۳۰

چکیده

این پژوهش باهدف بررسی ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی در پدافند غیرعامل شهری بابل انجام شده است. ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی در پدافند غیرعامل شهری بابل چه تأثیری دارد، به عنوان سؤال اصلی پژوهش مطرح شده است. فرضیه پژوهش به این صورت است که؛ ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار است. این تحقیق کاربردی و توصیفی-تحلیلی از نوع پیمایشی است. جامعه آماری این پژوهش تمامی شهروندان ساکن شهر بابل تا شش ماهه اول سال ۱۳۹۵ هستند که به تعداد ۶۷۰۶۹ خانوار می باشند. با استفاده از جدول کرجسی- مورگان به تعداد ۳۸۲ خانوار به عنوان نمونه جامعه آماری انتخاب شده اند. روش گردآوری اطلاعات به دو صورت کتابخانه ای و روش میدانی انجام گردید. میزان آلفای کرونباخ برابر با ۰/۹۲۱ می باشد که نشان دهنده برخورداری ابزار سنجش این پژوهش از روایی و پایایی مناسب است. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می دهد که ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی به عنوان متغیر مستقل به همراه شاخصه های شش گانه و مؤلفه های دوازده گانه آن بر متغیر وابسته یعنی پدافند غیرعامل شهری بابل اثرگذار بوده و بین آن ها رابطه معناداری وجود دارد.

واژگان کلیدی: امنیت، دیدگاه اسلامی، پدافند غیرعامل، شهر بابل

۱. دانشیار گروه جغرافیا دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، نویسنده مسئول (azitarajabi@yahoo.com)

۲. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه آزاد اسلامی واحد نور (SM.Hashemikoriei@gmail.com)

مقدمه

برای امنیت تعاریف متعددی بیان شده است ولی به طور کلی می‌توان گفت، امنیت عبارت است از حفظ تعادل کارکردی سیستم تضمین‌کننده موجودیت و نیازهای فردی و جمعی انسان، به نحوی که مانع از ایجاد نگرانی و ترس شود (ربیع، ۱۳۸۳). در گذشته امنیت از نظر تهدید نظامی معنی‌دار بوده است که سرچشمه آن خارج از مرزها دیده می‌شد و برای مقابله با آن سازوکار نظامی پیشنهاد می‌گردید ولی امروزه امنیت، علاوه بر بُعد نظامی دارای ابعاد دیگری از جمله امنیت اقتصادی، امنیت فرهنگی، امنیت سیاسی، امنیت زیست‌محیطی، امنیت اعتقادی، امنیت روانی و امنیت اجتماعی می‌باشد و امنیت، از نیازهای اولیه جوامع بشری است و رشد و پیشرفت جوامع بشری در سایه امنیت محقق می‌گردد که اولین مراتب از امنیت، امنیت اجتماعی می‌باشد (ربیع، ۱۳۸۳). پیامبر اسلام (ص) در مورد امنیت و سلامت می‌فرمایند: النعمتان مجهولتان اصة و الامان. دو چیز برای مردم ناشناخته است: ۱- صحت و سلامتی، ۲- امنیت و آرامش (بحارالانوار مرحوم مجلسی - جلد ۷۸ : ۱۷۰). بر همین اساس با نگاهی به ادوار گذشته تاریخ و زندگی اولیه انسان درمی‌یابیم که در سیر مکان‌های مختلف زیست‌محیطی یعنی از غار تا قصر، همواره عنصری بنام نیاز در رفتار او مشاهده شده است که این نیازها عبارتند از: امنیت، مسکن، غذا، پوشاک می‌باشد که از همه مهم‌تر نیاز به زندگی اجتماعی است که در خود احساس می‌کرده است. انسان از بدو تولد به دنبال تأمین امنیت خود بوده است و این خواسته او بر سه رکن اساسی استوار بوده که عبارتند از: الف) دسترسی به جان‌پناه ب) زندگی جمعی ج) آسایش تا بتواند برای خود مأمن و فضایی با ویژگی‌های خاص اجتماعی و امنیتی با دیگران را برای خود به وجود بیاورد (ابراهیمی، ۱۳۷۵). در واقع ساکنین شهرهای گذشته به یمن امنیت به ایجاد آبادانی و توسعه شهرها پرداختند و به همین دلیل آثار باقی‌مانده از این‌گونه شهرها (پولیس، متروپولیس، کلان‌شهرها و مادر شهرها) برای ما پیام تفاهم و امنیت را به ارمغان می‌آورد (ابن خلدون، ۱۳۵۳).

بیان مسئله

در مقابل امنیت، تهدید وجود دارد و تهدید امنیت را به چالش می‌کشد و تهدید می‌تواند همانند امنیت انواع گوناگونی داشته باشد. مثل: تهدید نظامی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی،

اقتصادی و زیست‌محیطی و... (ربیعی، ۱۳۸۳). پدافند غیرعامل به مجموعه اقدامات غیرمسلحانه- ای گفته می‌شود که با اجرای آن: (۱) بازدارندگی افزایش می‌یابد، (۲) آسیب‌پذیری کاهش می‌یابد، (۳) فعالیت‌های ضروری تداوم می‌یابد، (۴) پایداری ملی ارتقا می‌یابد، (۵) مدیریت بحران در مقابل تهدیدات طبیعی مثل (سیل، زلزله، آتش‌سوزی و...) و تهدیدات غیرطبیعی (جنگ که انسان‌ساخت هستند) تسهیل می‌گردد (موحدی‌نیا، ۱۳۸۶: ۳). پدافند غیرعامل نه تنها باعث می‌شود که شریان‌های حیاتی یک شهر و تأسیسات مهم، حساس و حیاتی آن از حملات و تهدیدات هوایی در امان بماند، بلکه باعث می‌شود تا این شریان‌های حیاتی از آسیب‌ها و تهدیدات طبیعی نیز در امان مانده و آسیب‌های آن کاهش یابد (کامران و همکاران ۱۳۹۲). در این پژوهش نشان داده شده است که امنیت باعث رشد و شکوفایی زندگی مردم در همه ابعاد می‌باشد و رعایت اصول پدافند غیرعامل می‌تواند تقویت‌کننده امنیت شهروندان در همه‌ی زمینه‌ها باشد و دیدگاه اسلام نیز بر این موضوع تأکید فراوانی دارد. امنیت و سلامتی دو نعمت الهی هستند که همه باید قدر آن را بدانیم. بنابراین پدافند غیرعامل که خود نیز امنیت بخش است می‌تواند ارتقاء دهنده امنیت در همه‌ی ابعاد زندگی انسان باشد. در بررسی‌های به‌عمل آمده به این نکته توجه شده است که اصول و ضوابط پدافند غیرعامل در شهر بابل به‌طور کامل رعایت نشده و در صورت بروز حوادث طبیعی و غیرطبیعی می‌تواند خسارات جبران‌ناپذیری را در ابعاد جانی و مالی برای شهروندان شهر بابل به وجود بیاورد و امنیت آنان را به خطر بی اندازد. بر همین اساس برنامه‌ریزان شهری و مدیران اجرایی شهر بابل باید به این نکته توجه خاصی داشته باشند که با رعایت اصول پدافند غیرعامل امنیت اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی- اعتقادی، روانی و زیست‌محیطی را برای شهروندان به وجود بیاورند و باعث ارتقاء آن گردند.

اهمیت و ضرورت پژوهش

امروزه آگاهی از نقاط ضعف و قوت مناطق شهری و توسعه پایدار شهری یکی از ضرورت‌های مهم برای ارائه طرح‌ها و برنامه‌ها محسوب می‌شود (نوابخش و سیاه‌پوش ۱۳۸۸: ۱۷۷). در سراسر زندگی بشر که تاریخی چند هزارساله دارد، دفاع به‌صورت انواع مختلف و گوناگون وجود داشته است و بشر اولیه با استفاده از غارها، شیارها، درختان جنگل و دیگر امور طبیعی و مصنوعی به دفاع از خود پرداخته است (یاسی، ۱۳۶۵). در ۵۰۰۰ سال گذشته ۱۴ هزار جنگ با ۴ میلیارد نفر

کشته در جهان اتفاق افتاده است و از سال ۱۹۴۵ تا ۱۹۹۰ میلادی، فقط دو هفته جهان بدون جنگ بوده است و هنوز این جنگ‌ها به‌خصوص در آسیای غربی (خاورمیانه) ادامه داشته و انسان‌های زیادی کشته و شهرها و تأسیسات آن ویران می‌گردد و خسارت‌های جانی و مالی به وجود می‌آید. بررسی پیشینه تاریخی و اجرایی پدافند غیرعامل در چند کشور نیز نشان‌دهنده توجه به این موضوع است:

کشور سوئیس: این کشور در عین اینکه در اکثر جنگ‌ها به‌خصوص جنگ‌های جهانی اول و دوم اعلام بی‌طرفی نمود ولی در سال ۱۹۵۹ میلادی بارأی مثبت مردم پدافند غیرعامل را به قانون اساسی خود اضافه کردند و در حال حاضر کشور سوئیس به‌عنوان نماد پدافند غیرعامل در جهان محسوب می‌شود.

کشور چین: این کشور با جمعیتی حدود ۱/۲۰۴/۹۵۰/۰۰۰ نفر، پدافند غیرعامل را در ایجاد پناهگاه‌های عمومی و خصوصی، مکان‌یابی صحیح برای کاربری‌های حساس، اصلاح طرح‌های شهری باهدف ایمنی بیشتر انجام داده است.

کشور روسیه: این کشور با جمعیتی حدود ۱۴۸/۵۴۲/۰۰۰ نفر در سال ۱۹۶۰ پدافند غیرعامل را در ایجاد پناهگاه‌های عمومی، خصوصی، استفاده چندمنظوره از تأسیسات شهری، مخفی کردن تأسیسات در عمق زمین و... برنامه‌ریزی و اقدام نموده است.

کشور ژاپن: کشور ژاپن با جمعیتی حدود ۱۲۷/۰۵۷/۰۰۰ نفر پدافند غیرعامل را به تهیه طرح‌های حفاظت شهری و ساخت پناهگاه‌های عمومی اقدام نموده است.

کشور ایران: کشور ایران با جمعیتی حدود ۸۰/۰۰۰/۰۰۰ نفر در سال ۱۳۸۲ به‌فرمان رهبر معظم انقلاب به تأسیس سازمان پدافند غیرعامل اقدام نموده است. ایران اسلامی با پدافند غیرعامل را با ایجاد پناهگاه‌های عمومی با تصویب قوانین در زمینه‌های ایجاد پناهگاه‌ها در مجتمع‌ها و ساختمان‌های اداری با تهیه طرح‌های ملی و منطقه‌ای اقدام نموده است (حسینی و همکاران ۱۳۹۲).

هدف، سؤال و فرضیه پژوهش

این پژوهش باهدف بررسی ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی در پدافند غیرعامل شهری بابل انجام شده است. ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی در پدافند غیرعامل شهری بابل چه تأثیری دارد، به عنوان سؤال اصلی پژوهش مطرح شده است.

هدف اصلی: بررسی ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی در پدافند غیرعامل شهری (مطالعه موردی شهر بابل).

اهداف فرعی

- ۱) بررسی ملاحظات امنیت اجتماعی از دیدگاه اسلامی در پدافند غیرعامل شهری بابل.
- ۲) بررسی ملاحظات امنیت اقتصادی از دیدگاه اسلامی در پدافند غیرعامل شهری بابل.
- ۳) بررسی ملاحظات امنیت سیاسی از دیدگاه اسلامی در پدافند غیرعامل شهری بابل.
- ۴) بررسی ملاحظات امنیت فرهنگی - اعتقادی از دیدگاه اسلامی در پدافند غیرعامل شهری بابل.

- ۵) بررسی ملاحظات امنیت روانی از دیدگاه اسلامی در پدافند غیرعامل شهری بابل.
  - ۶) بررسی ملاحظات زیست محیطی از دیدگاه اسلامی در پدافند غیرعامل شهری بابل.
- فرضیه اصلی: ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار است.

فرضیات فرعی:

- ۱) ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی با استفاده از امنیت اجتماعی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار است.
- ۲) ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی با استفاده از امنیت اقتصادی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار است.
- ۳) ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی با استفاده از امنیت سیاسی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار است.
- ۴) ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی با استفاده از امنیت فرهنگی - اعتقادی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار است.

۵) ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی با استفاده از امنیت روانی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار است.

۶) ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی با استفاده از امنیت زیست‌محیطی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار است.

مبانی نظری پژوهش

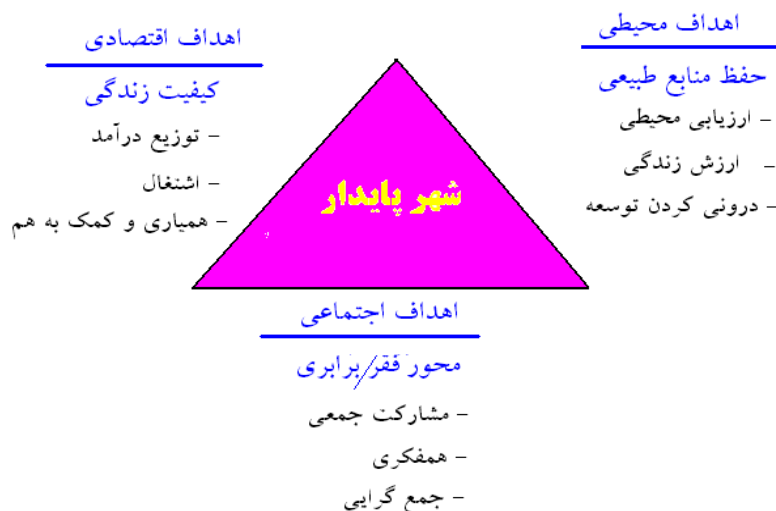
تعریف شهر: شهر پدیده‌ای است مکانی-فضایی که در نقطه‌ای خاص ایجاد شده و در طول زمان تکامل می‌یابد و رشد می‌کند و در هر مقطعی‌ای از تاریخ دگرگونی‌های کمی خود را به تغییرات کیفی موردنیاز عصر خویش تبدیل می‌کند (حبیبی ۱۳۷۶: ۱۶۶).

تعریف شهر از نظر دیدگاه اسلامی: قرآن کریم واژه المدینه، بلد، البلاد را چندین مرتبه در قرآن آورده است که به معنای شهر می‌باشد و شهر اسلامی شهری است که دارای ویژگی‌های خاص مثل حرمت و امنیت می‌باشد که این دو ویژگی در آن بسیار برجسته است. بنابراین قرآن کریم در سوره‌های مبارکه نمل، بلد و تین شهر مکه را شهر مقدس و امن معرفی کرده و در قرآن به آن قسم‌خورده و سوگند یاد کرده است و به دو دلیل شهر مکه تقدس دارد: (۱) سکونتگاه پیامبر اسلام (ص) است (۲) شهر مکه یک شهر امن است (ابراهیمی، ۱۳۷۵).

شهرهای اسلامی از دیدگاه کارکرد امنیتی: قرآن کریم ضمن توجه دادن خاص به سکونتگاه‌ها، بلاد و شهرها، با یک نگاه ویژه شهر مکه را مقدس شمرده و به آن سوگند یاد کرده است. بر همین اساس شاخصه‌های مطلوب زندگی در شهر اسلامی را این‌گونه بیان می‌کند که عبارتند از: امنیت اجتماعی، امنیت اقتصادی، امنیت فرهنگی- اعتقادی، امنیت روانی، امنیت قانونی، امنیت دسترسی به ارزاق ارزان‌قیمت، نبود تفاوت بین آحاد شهر در کسب معاش، تبعیت از قانون (ابراهیمی ۱۳۷۵).

تعریف شهر پایدار: شهر پایدار، شهری است که در آن توسعه پایدار در همه زمینه‌ها ایجاد شده باشد و به اهداف زیست‌محیطی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، امنیتی و... دست‌یافته باشد. بنابراین شهر پایدار شهری است که شهروندان آن از کیفیت بالای زندگی برخوردار باشند و امنیت پایدار در همه ابعادش برقرار باشد و در آن توسعه پایدار اجتماعی با همه مؤلفه‌هایش محقق شده باشد (ربانی، ۱۳۸۵؛ رهنمایی و پور موسوی ۱۳۸۵).

نمودار ۱) ارتباط تنگاتنگ عوامل در توسعه پایدار شهری

(مونسیگ، ۲۰۱۰: ۲)

اهمیت پدافند غیرعامل از نظر مقام معظم رهبری ^{مدظله العالی}

۱) امروز اهمیت پدافند غیرعامل قاعدتاً برای مسئولین بایستی شناخته شده باشد و اهتمام شما کار را پیش می برد.

۲) این موضوع را قبلاً هم ابلاغ کرده ام والان هم تأکید می کنم که تدابیر کارساز در این پدافند غیرعامل را عملی کنید.

۳) تنها راه مقابله با تهدیدات این است که وضعیت داخلی را به گونه ای ساماندهی کنیم که دشمن از پیروزی خود مطمئن نباشد و زمینه را برای ماجراجویی خود فراهم نبیند (بیانات، تاریخ ۱۳۹۱/۸/۱۵).

پدافند غیرعامل درواقع مجموعه تمهیدات، اقدامات و طرح هایی است که با استفاده از ابزار، شرایط و مقررات نیروی انسانی به صورت خوداتکا می توان اولاً: توان دفاعی یک شهر را در زمان بحران و افزایش داد، ثانیاً: پیامدهای بحران را کاهش داده و ثالثاً: امکان بازسازی مناطق آسیب دیده را با کمترین هزینه فراهم کرد (احمرلویی، ۱۳۸۹).

بعضی از اهداف پدافند غیرعامل

۱) ایمن سازی و کاهش آسیب پذیری به زیرساخت های مورد نیاز مردم در شهرها. ۲) چندمنظوره کردن ساختمان ها از نظر کالبدی. ۳) مقاوم سازی ساختمان های مسکونی و غیرمسکونی و ارتقا امنیت برای جان و مال مردم. ۴) تحمیل هزینه بیشتر به دشمن. ۵) کاهش خسارت مالی و جانی. ۶) جلوگیری از تخریب و آسیب به تأسیسات و تجهیزات مهم، حساس و حیاتی شهر. ۷) تأمین نیازهای حیاتی جامعه در زمان بحران. ۸) افزایش روحیه مقاومت مردم و ارتقا توان دفاعی در مقابل تهدیدات. ۹) مدیریت بحران (موحدی نیا ۱۳۸۸: ۲۵-۲۴).

گستره، حوزه ها و محورهای پدافند غیرعامل

تغییر مستقل	(شاخص‌ها)	(مؤلفه‌ها)	متغیر وابسته
ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی	۱- امنیت اجتماعی	۱- مشارکت عمومی	پدافند غیرعامل شهری بابل
		۲- حس تعلق اجتماعی	
	۲- امنیت اقتصادی	۱- رونق کسب‌وکار	
		۲- رشد تولید	
	۳- امنیت سیاسی	۱- فعالیت‌های سیاسی	
		۲- انسجام اجتماعی	
	۴- امنیت فرهنگی- اعتقادی	۱- رشد فرهنگی در جامعه	
		۲- تقویت اعتقادات دینی مردم	
	۵- امنیت روانی	۱- آرامش روحی در خانواده و جامعه	
		۲- قانون پذیری در جامعه	
	۶- امنیت زیست‌محیطی	۱- توسعه فضای سبز و آرام‌بخش	
		۲- سرزندگی اجتماعی	

۱) حوزه عمرانی (زیربنایی). ۲) حوزه حمل و نقل و ارتباطات. ۳) حوزه دارو، غذا، آب و بازیابی نیروی انسانی. ۴) حوزه انرژی. ۵) حوزه رسانه‌ها و تبلیغات روانی. ۶) حوزه مخابرات. ۷) حوزه مالی و اقتصادی. ۸) حوزه دیپلماسی و امنیت. ۹) حوزه دفاع (نباتی، ۱۳۸۸).

توضیح شاخص‌های امنیت

۱- امنیت اجتماعی^۱: امنیت اجتماعی یک مفهوم روان‌شناختی است که به امنیت ذهنی و عینی تقسیم می‌شود. امنیت ذهنی شامل ادراک افراد از شرایط زندگی آن‌ها است و در جامعه خلاصه می‌شود و امنیت عینی آن چیزی است که شخص در جامعه مشاهده می‌کند که زمینه فعالیت‌های اجتماعی او را فراهم می‌کند.

۲- امنیت اقتصادی^۲: اقتصاد در لغت به معنی میانه‌روی است اما در اصطلاح به معنای یک دانشی است که به رفتارهای انسان و وضعیت بهینه زندگی او در زمینه‌های تولید، توزیع و مصرف کالا و خدمات و امکانات رفاهی می‌پردازد.

بر همین اساس در سایه امنیت اقتصادی است که کسب و کار رونق می‌یابد و تولید رشد می‌کند (کرامتی، موسی‌پور، ۱۳۸۴).

۳- امنیت سیاسی^۳: امنیت سیاسی می‌تواند باعث فعالیت‌های سیاسی افراد در جامعه گردد و آنان را در مسائل مربوط به جامعه به فعالیت و نقش وا دارد و بر اساس این نقش انسجام اجتماعی را به وجود آورد و مردم در سرنوشت خود و جامعه دخالت داشته باشند و امنیت سیاسی می‌تواند بستر ساز چنین حضوری باشد.

۴- امنیت فرهنگی- اعتقادی^۴: امنیت فرهنگی- اعتقادی به معنی تأمین کردن شرایط مناسب برای عمل و اجرایی کردن باورهای دینی و اعتقادات دینی مردم در جامعه است. بنابراین شهری امنیت دارد که عقاید مردم آن با شرک و بت‌پرستی تهدید نشود تا آنان بتوانند بر اساس نیازهای فطری خود موحد و خداپرست بمانند. اگر خداپرستی را نیاز فطری انسان بدانیم، برای

1. Social Security
2. Economic Security
3. Political Security
4. Belief- Cultural Security

برآورده ساختن این نیازها باید محیطی امن و دارای امنیت فراهم کنیم (ابراهیمی، محمدحسن ۱۳۷۵).

۵- امنیت روانی^۱: امنیت روانی در جامعه و خانواده زمانی محقق می‌شود که عدالت اجتماعی در همه ابعادش در آن جامعه وجود داشته باشد. بنابراین اگر در جامعه‌ی شهری عدالت اجتماعی حاکم شود، آرامش روحی و امنیت روانی نیز در آن جامعه حاکم گردیده و قانون‌پذیری نیز در آن جامعه تقویت خواهد شد. شهر ایمن شهری است قانونمند که در آن امنیت اجتماعی، امنیت اقتصادی، امنیت روانی شهروندان فراهم‌شده و باعث پیشرفت آنان در همه زمینه‌ها گردد (ابراهیمی، ۱۳۷۵).

۶- امنیت زیست‌محیطی^۲: محیط‌زیست یک فضایی است که انسان و سایر موجودات در آن زندگی کرده و با یکدیگر در طول زمان و مکان ارتباط متقابلی برقرار می‌کنند که درنهایت می‌توانند یک فضای شهری را به وجود می‌آورند. اگر هرکدام از این عناصر مهم و تعیین‌کننده (انسان، جامعه و محیط) به وظایف خود به‌درستی عمل نکنند، قطعاً خسارات جبران‌ناپذیری برای آنان به‌وجود خواهد آمد و امنیت زیست‌محیطی را با خطر جدی مواجه خواهد کرد.

جدول ۱: ماتریس تعریف عملیاتی

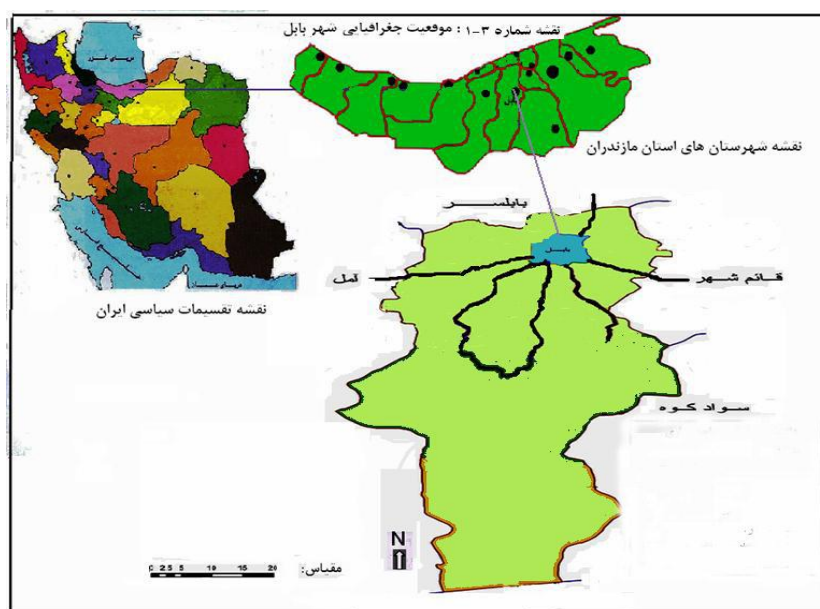
ردیف	متغیر	مقیاس		شماره سؤالات
		شاخص‌ها	مؤلفه‌ها	
		امنیت اجتماعی	مشارکت عمومی	۱-۲
			حس تعلق اجتماعی	
		امنیت اقتصادی	رونق کسب‌وکار	۳-۴
			رشد تولید	

1. Psychological security
2. Environment Security

۵-۶	فعالیت‌های سیاسی	امنیت سیاسی	ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی (X)	۱
	انسجام اجتماعی			
۷-۸	رشد فرهنگ در جامعه	امنیت فرهنگی- اعتقادی		
	تقویت اعتقادات دینی مردم			
۹-۱۰-۱۵	آرامش روحی خانواده در جامعه	امنیت روانی		
	قانون پذیری در جامعه			
۱۱-۱۴	توسعه فضای سبز و آرامش‌بخش	امنیت زیست‌محیطی		
	سرزندگی اجتماعی			
(فاصله و نسبتی x_3+x_3 شاخص اثرات امنیت از دیدگاه اسلامی)				
(y1)			پدافند غیرعامل شهری بابل (Y)	۲

موقعیت جغرافیایی شهر بابل:

شهر بابل یکی از شهرهای مهم استان مازندران است. این شهر در بخش مرکزی جلگه مازندران و شهرستان بابل قرار دارد. مساحت شهر بابل ۳۰/۳۴ کیلومترمربع (۳۰۳۴ هکتار) می باشد. شهر بابل، مرکز شهرستان بابل، ۵۲ درجه و ۴۴ دقیقه و ۲۰ ثانیه طول شرقی و بین ۳۶ درجه و ۳۴ دقیقه و ۱۵ ثانیه عرض شمالی از نصف النهار گرینویچ واقع شده است و با تهران مرکز کشور حدود ۲۱۰ کیلومتر فاصله دارد (آمارنامه کلان شهر بابل، ۱۳۹۱). جمعیت این شهر تا ۶ ماهه اول سال ۱۳۹۵ حدود ۲۱۹۴۶۷ نفر می باشد که در مجموع حدود ۶۷۰۶۹ خانوار در این شهر زندگی می کنند (مرکز بهداشت شهرستان بابل، ۱۳۹۵).

(شهرداری بابل)

روش پژوهش

در این پژوهش روش، توصیفی-تحلیلی و از نوع پیمایشی و تصادفی باهدف کاربردی می باشد و اطلاعات موردنیاز دو روش کتابخانه ای (اسنادی) و مطالعات میدانی (تهیه پرسشنامه محقق ساخته) گردآوری شده است. جامعه آماری، کل جمعیت شهر بابل است که حدود ۶۷۰۶۹ خانوار است که به صورت روش نمونه گیری تصادفی - طبقه ای انتخاب شدند، و نمونه جامعه

آماري ۳۸۲ خانوار است که بر اساس جدول گرجي سي مورگان انتخاب شده‌اند. ضريب آلفاي کرونباخ برای پرسشنامه پژوهش برابر ۰/۹۲۱ بود که مؤيد پايي ابزار سنجش است.

جدول شماره ۲ آلفاي کرونباخ پرسشنامه

ردیف	ابعاد	سؤالات	آلفاي کرونباخ
۱	امنيت اجتماعي	۱-۲	۰/۸۴۲
۲	امنيت اقتصادي	۳-۴	۰/۷۶۰
۳	امنيت سياسي	۵-۶	۰/۸۲۴
۴	امنيت فرهنگي - اعتقادي	۷-۸	۰/۸۱۸
۵	امنيت رواني	۹-۱۰-۱۵	۰/۸۶۱
۶	امنيت زيست محيطي	۱۱-۱۴	۰/۸۷۶

يافته‌هاي پژوهش

تجزيه و تحليل داده‌هاي آماری در اين پژوهش به وسيله نرم افزارهاي اسپي اس بيست دو انجام گرديده است. در اين بخش سعی شده است که تمام عمليات آماری انجام شده بر روی پرسشنامه در قالب دسته‌بندی معين ارائه شود. برای تجزيه و تحليل داده‌هاي جمع‌آوری شده آمار تحلیلی به دو صورت توصيفی و استنباطی مطرح می‌گردد. در ابتدا از آمار توصيفی، شناختی از وضعیت و ویژگی‌هاي جمعیت شناختی پاسخ‌دهندگان حاصل می‌شود و در ادامه در آمار استنباطی اين پژوهش به بررسی روابط علی بین متغیرهاي موجود در مدل مفهومی پژوهش می‌پردازیم. قلمرو مکانی: شهر بابل است. قلمرو موضوعی: مربوط به ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی در پدافند غیرعامل شهری بابل می‌باشد. قلمرو زمانی: مربوط به ۵ سال اخير از سال ۹۰ تا ۹۵ می‌باشد.

نتایج آمار توصيفی جمعیت شناختی:

جنسیت: توزیع فراوانی و درصد فراوانی جنسیت آزمودنی‌ها در جدول شماره ۳ ارائه شده که با توجه به جدول شماره ۳ میزان ۶۹.۶ درصد آزمودنی‌ها مرد و ۳۰.۴ درصد آن‌ها زن بوده‌اند.

جدول شماره ۳: فراوانی و درصد فراوانی جنسیت

جنسیت	فراوانی	درصد فراوانی
مرد	۲۶۶	۶۹.۶
زن	۱۱۶	۳۰.۴
مجموع	۳۸۲	۱۰۰

تحصیلات: توزیع فراوانی و درصد فراوانی تحصیلات آزمودنی‌ها در جدول ۳ ارائه شده است که نتایج نشان می‌دهد که میزان ۱۶.۵ درصد آزمودنی‌ها دارای تحصیلات دیپلم، ۲۰.۴ درصد فوق دیپلم، ۴۱.۴ درصد کارشناسی، ۱۹.۴ درصد کارشناسی ارشد و ۲.۴ درصد نیز دارای تحصیلات دکتری بوده‌اند.

جدول ۴: فراوانی و درصد فراوانی تحصیلات

تحصیلات	فراوانی	درصد فراوانی
دیپلم	۶۳	۱۶.۵
فوق دیپلم	۷۸	۲۰.۴
کارشناسی	۱۵۸	۴۱.۴
کارشناسی ارشد	۷۴	۱۹.۴
دکتری	۹	۲.۴
مجموع	۳۸۲	۱۰۰

سن: توزیع فراوانی و درصد فراوانی سن آزمودنی‌ها در جدول ۴ ارائه شده است که نشان می‌دهد که میزان ۲۰.۷ درصد آزمودنی‌ها دارای سن ۲۵ تا ۳۵ سال، ۳۲.۷ درصد بین ۳۶ تا ۴۵ سال، ۲۶.۴ درصد بین ۴۶ تا ۵۵ سال، ۲۰.۲ درصد ۵۶ سال و بالاتر بوده‌اند.

جدول ۵: فراوانی و درصد فراوانی سن

سن	فراوانی	درصد فراوانی
۲۵-۳۵ سال	۷۹	۲۰.۷
۳۶-۴۵ سال	۱۲۵	۳۲.۷
۴۶-۵۵ سال	۱۰۱	۲۶.۴

۲۰.۲	۷۷	۵۶ سال و بالاتر
۱۰۰	۳۸۲	مجموع

آمار استنباطی پژوهش:

آزمون نرمال بودن مشاهدات: به منظور آزمون نرمال بودن مشاهدات، آزمون کلموگروف-اسمیرنوف استفاده شده که نتایج آن به شرح جدول (۷) بوده است.

$$\begin{cases} H_0: \text{توزیع احتمالی مشاهدات نرمال است} \\ H_1: \text{توزیع احتمالی مشاهدات نرمال نیست} \end{cases}$$

جدول ۷ نتایج آزمون کلموگروف-اسمیرنوف

متغیر	سطح معناداری
ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی	۰.۱۳
امنیت اجتماعی	۰.۰۸۱
امنیت اقتصادی	۰.۰۵۹
امنیت سیاسی	۰.۰۹۳
امنیت فرهنگی-اعتقادی	۰.۰۷۴
امنیت روانی	۰.۰۸۷
امنیت زیست محیطی	۰.۰۷۵

باتوجه به سطح معناداری به دست آمده از این آزمون در جدول (۷) مشاهده می شود که مقادیر احتمال معناداری، بزرگ تر از خطای نوع اول ۰/۰۵ برآورد شده اند که نشان از تأیید فرض صفر در این آزمون دارد. از آنجا که فرض صفر این آزمون مبتنی بر نرمال بودن توزیع تجربی نمرات است، می توان پذیرفت که توزیع نمرات هریک از متغیرهای تحقیق در سطح خطای ۰/۰۵ نرمال بوده است.

فرضیه اصلی: ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار است.

H_0 : با شرط $\text{sig} \geq 0.05$ ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار نمی باشد.

H_1 : با شرط $\text{sig} < 0.05$ ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار می‌باشد.

جدول ۸: نتایج آزمون t یک نمونه‌ای برای بررسی از ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی در پدافند

غیرعامل

نتیجه آزمون	سطح معنا- داری	آماره t	درجه آزادی	میانگین مورد انتظار (حد متوسط)	انحراف معیار	میانگین
تائید	۰.۰۰۰	۲۷.۰۸۰	۳۸۱	۳	۰.۷۴۵	۴.۰۳

همان‌طور که در جدول ۸ ملاحظه می‌کنیم نتایج جدول نشان می‌دهد که میانگین محاسباتی (۴.۰۳) بیش از میانگین مورد انتظار است و سطح معناداری به دست آمده کمتر از ۰.۰۵ می‌باشد. بنابراین فرض صفر را رد می‌کنیم یعنی ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار می‌باشد.

فرضیه فرعی اول: ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی با استفاده از امنیت اجتماعی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار است.

H_0 : با شرط $\text{sig} \geq 0.05$ ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی با استفاده از امنیت اجتماعی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار نمی‌باشد.

H_1 : با شرط $\text{sig} < 0.05$ ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی با استفاده از امنیت اجتماعی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار است.

جدول ۹: نتایج آزمون t یک نمونه‌ای برای بررسی از امنیت اجتماعی در پدافند غیرعامل

نتیجه آزمون	سطح معنا- داری	آماره t	درجه آزادی	میانگین مورد انتظار (حد متوسط)	انحراف معیار	میانگین
تائید	۰.۰۰۰	۲۴.۱۷۵	۳۸۱	۳	۰.۹۳	۴.۱۵

همان‌طور که در جدول ۹ ملاحظه می‌کنیم نتایج جدول نشان می‌دهد که میانگین محاسباتی (۴.۱۵) بیش از میانگین مورد انتظار است، سطح معناداری به دست آمده کمتر از ۰.۰۵ می‌باشد.

بنابراین فرض صفر را رد می‌کنیم یعنی ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی با استفاده از امنیت اجتماعی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار می‌باشد.

فرضیه فرعی دوم: ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی با استفاده از امنیت اقتصادی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار است.

H_0 : با شرط $\text{sig} \geq 0.05$ ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی با استفاده از امنیت اقتصادی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار نمی‌باشد.

H_1 : با شرط $\text{sig} < 0.05$ ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی با استفاده از امنیت اقتصادی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار می‌باشد.

جدول ۱۰: نتایج آزمون t یک نمونه‌ای برای بررسی امنیت اقتصادی در پدافند غیرعامل شهری بابل

نتیجه آزمون	سطح معنا-داری	آماره t	درجه آزادی	میانگین مورد انتظار (حد متوسط)	انحراف معیار	میانگین
تائید	۰.۰۰۰	۱۵.۹۹۳	۳۸۱	۳	۱.۰۰	۳.۸۲

همان‌طور که در جدول ۱۰ ملاحظه می‌کنیم نتایج جدول نشان می‌دهد که میانگین محاسباتی (۳.۸۲) بیش از میانگین مورد انتظار است و سطح معناداری به‌دست‌آمده کمتر از ۰.۰۵ می‌باشد. بنابراین فرض صفر را رد می‌کنیم یعنی ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی با استفاده از امنیت اقتصادی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار می‌باشد.

فرضیه فرعی سوم: به‌نظر می‌رسد ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی با استفاده از امنیت سیاسی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار باشد.

H_0 : با شرط $\text{sig} \geq 0.05$ ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی با استفاده از امنیت سیاسی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار نمی‌باشد.

H_1 : با شرط $\text{sig} < 0.05$ ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی با استفاده از امنیت سیاسی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار می‌باشد.

جدول ۱۱: نتایج آزمون t یک نمونه‌ای برای بررسی از امنیت سیاسی در پدافند غیرعامل

میانگین	انحراف معیار	میانگین مورد انتظار (حد متوسط)	درجه آزادی	آماره t	سطح معنا-داری	نتیجه آزمون
۴.۱۰	۰.۸۶۰	۳	۳۸۱	۲۵.۱۰	۰.۰۰۰	تأیید

همان‌طور که در جدول ۱۱ ملاحظه می‌کنیم نتایج جدول نشان می‌دهد که میانگین محاسباتی (۴.۱۰) بیش از میانگین مورد انتظار است و سطح معناداری به دست آمده کمتر از ۰.۰۵ می‌باشد. بنابراین فرض صفر را رد می‌کنیم یعنی ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی با استفاده از امنیت سیاسی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار است.

فرضیه فرعی چهارم: ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی با استفاده از امنیت فرهنگی- اعتقادی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار باشد.

H_0 : با شرط $\text{sig} \geq 0.05$ ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی با استفاده از امنیت فرهنگی- اعتقادی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار نمی‌باشد.

H_1 : با شرط $\text{sig} < 0.05$ ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی با استفاده از امنیت فرهنگی- اعتقادی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار می‌باشد.

جدول ۱۲: نتایج آزمون t یک نمونه‌ای برای بررسی از امنیت فرهنگی- اعتقادی در پدافند غیرعامل

میانگین	انحراف معیار	میانگین مورد انتظار (حد متوسط)	درجه آزادی	آماره t	سطح معنا-داری	نتیجه آزمون
۴.۰۰	۰.۹۵۶	۳	۳۸۱	۲۰.۵۹۷	۰.۰۰۰	تأیید

همان‌طور که در جدول ۱۲ ملاحظه می‌کنیم نتایج جدول نشان می‌دهد که میانگین محاسباتی (۴.۰۰) بیش از میانگین مورد انتظار است و سطح معناداری به دست آمده کمتر از ۰.۰۵ می‌باشد. بنابراین فرض صفر را رد می‌کنیم یعنی ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی با استفاده از امنیت فرهنگی- اعتقادی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار است.

فرضیه فرعی پنجم: ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی با استفاده از امنیت روانی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار باشد

H_0 : با شرط $\text{sig} \geq 0.05$ ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی با استفاده از امنیت روانی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار نمی باشد

H_1 : با شرط $\text{sig} < 0.05$ ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی با استفاده از امنیت روانی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار است.

جدول ۱۳: نتایج آزمون t یک نمونه‌ای برای بررسی از امنیت روانی در پدافند غیرعامل

میانگین	انحراف معیار	میانگین مورد انتظار (حد متوسط)	درجه آزادی	آماره t	سطح معنا-داری	نتیجه آزمون
۴.۰۲	۱.۰۳	۳	۳۸۱	۱۹.۴۳۱	۰.۰۰۰	تأیید

همان‌طور که در جدول ۱۳ ملاحظه می‌کنیم نتایج جدول نشان می‌دهد که میانگین محاسباتی (۴.۰۲) بیش از میانگین مورد انتظار است و سطح معناداری به دست آمده کمتر از ۰.۰۵ می‌باشد. بنابراین فرض صفر را رد می‌کنیم یعنی ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی با استفاده از امنیت امنیت روانی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار می‌باشد.

فرضیه فرعی ششم: ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی با استفاده از امنیت زیست‌محیطی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار باشد.

H_0 : با شرط $\text{sig} \geq 0.05$ ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی با استفاده از امنیت زیست‌محیطی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار نمی‌باشد.

H_1 : با شرط $\text{sig} < 0.05$ ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی با استفاده از امنیت زیست‌محیطی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار می‌باشد.

جدول ۱۴: نتایج آزمون t یک نمونه‌ای برای بررسی از امنیت زیست‌محیطی در پدافند غیرعامل

میانگین	انحراف معیار	میانگین مورد انتظار (حد متوسط)	درجه آزادی	آماره t	سطح معنا-داری	نتیجه آزمون
۴.۰۵	۰.۹۰۷	۳	۳۸۱	۲۲.۷۵۸	۰.۰۰۰	تأیید

همان طور که در جدول ۱۴ ملاحظه می‌کنیم نتایج جدول نشان می‌دهد که میانگین محاسباتی (۴۰۰۵) بیش از میانگین مورد انتظار است و سطح معناداری به دست آمده کمتر از ۰۰۵ می‌باشد. بنابراین فرض صفر را رد می‌کنیم یعنی ملاحظات امنیت از دیدگاه اسلامی با استفاده از امنیت زیست‌محیطی در پدافند غیرعامل شهری بابل تأثیرگذار است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

شهر بابل، از شهرهای مهم استان مازندران از نظر موقعیت جغرافیایی و جغرافیای اقتصادی دارای اهمیت بالایی است و از نظر تاریخی نیز بیش از ۱۱۵۵ سال قدمت تاریخی داشته و جایگاه مهمی در زمینه‌های مختلف فرهنگی، اعتقادی، سیاسی، اقتصادی و... در سطح استان مازندران دارا است. در صورت رعایت اصول و ضوابط پدافند غیرعامل در برنامه‌ریزی شهری می‌تواند باعث امنیت اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی - اعتقادی، روانی و زیست‌محیطی گردد و با تکیه بر رعایت اصول پدافند غیرعامل از ایجاد خسارات جبران‌ناپذیر انسانی و مالی در مقابل تهدیدات طبیعی و غیرطبیعی جلوگیری کند بر اساس بررسی‌های به عمل آمده اصول و ضوابط پدافند غیرعامل در شهر بابل به صورت کامل رعایت نگردیده و در صورت تهدیدات طبیعی و غیرطبیعی می‌تواند امنیت شهروندان شهر بابل را در همه ابعاد به خطر بی اندازد و خسارت جبران‌ناپذیری به وجود بیاورد. به خطر افتادن امنیت شهروندان از نظر دیدگاه اسلامی قابل قبول نیست و دیدگاه اسلامی بر این امر تأکید دارد که شهر محل زندگی، فعالیت، رشد و شکوفایی و تعالی شهروندان است و باید امنیت آنان در همه ابعاد حفظ گردد. بنابراین برنامه‌ریزان شهری و مدیران اجرایی باید به این نکته توجه خاصی داشته باشند و با اجرای اصول پدافند غیرعامل در برنامه‌ریزی شهری امنیت شهروندان را در همه ابعاد ارتقاء دهند.

پیشنهادهای

- ۱) توجه دادن به مدیران برنامه‌ریزی و معماری شهری بابل به مفهوم امنیت از دیدگاه اسلامی با رویکرد پدافند غیرعامل و با تأکید بر شاخصه‌های امنیت اجتماعی، امنیت اقتصادی، امنیت سیاسی، امنیت فرهنگی - اعتقادی، امنیت روانی و امنیت زیست‌محیطی برای فراهم نمودن زمینه‌های رشد و توسعه شهری بابل.
- ۲) تهیه طرح جامع پدافند غیرعامل برای شهر بابل توسط متولیان و مدیریت شهری.

- ۳) ایجاد قوانین و الزامی نمودن رعایت اصول پدافند غیرعامل در ساخت تمامی مراکز مهم، حساس و حیاتی از طرف نهادهای ذی ربط.
- ۴) بالا بردن امکانات پدافند غیرعامل در کالبد شهر بابل و کاهش آسیب پذیری های احتمالی و ارتقاء سطح امنیت اجتماعی.
- ۵) مدیریت و نظارت مناسب و نوسازی و بهسازی بافت های فرسوده شهر بابل.

منابع

۱. رحمان، یاسی، کلیات پدافند غیرعامل. (۱۳۶۵). انتشارات دانشگاه امام صادق.
۲. کامران، حسینی و حسن حسینی ایمنی. (۱۳۹۲). *پدافند غیرعامل شهری با تأکید بر ژئوپولیتیک*، انتشارات آثار معاصر.
۳. موحدی نیا، جعفر. (۱۳۸۶). *اصول و مبانی پدافند غیرعامل*، تهران انتشارات دانشگاه صنعتی مالک اشتر.
۴. آمارنامه کلان شهر بابل. (۱۳۹۱). معاونت برنامه ریزی و توسعه شهرداری بابل.
۵. نوابخش، مهرداد و همکاران. (۱۳۸۸). *مبانی توسعه پایدار شهری*، تهران انتشارات جامعه شناسان.
۶. حبیبی، کیومرث. (۱۳۷۶). *توسعه کالبدی - فضایی شهر سنندج با استفاده از GIS*، انتشارات دانشگاه کردستان سنندج.
۷. احمر لویی، محمدحسین. (۱۳۸۹). *پدافند غیرعامل در جنگ های بومی*، انتشارات دانشکده فارابی.
۸. کامران، حسن (۱۳۹۲) *آمایش دفاعی سرزمین با تأکید بر پدافند غیرعامل*، انتشارات آثار معاصر.
۹. کیانی، محمدیوسف. (۱۳۶۵). *نظری اجمالی به شهرنشینی و شهرسازی در ایران*، چاپ اول انتشارات ارشاد اسلامی.
۱۰. نباتی، عزت اله. (۱۳۸۸). *مبانی پدافند غیرعامل تهران*، دانشکده علوم و فنون فارابی.
۱۱. ربیعی، علی. (۱۳۸۳). *مطالعات امنیتی ملل مقدمه ای بر نظریه های امنیت ملی در جهان سوم*، چاپ دوم انتشارات وزارت امور خارجه.
۱۲. ابراهیمی، محمدحسین. (۱۳۷۵). *مدخل بحث درباره شهرهای اسلامی، فصلنامه آبادی*، سال ششم، شماره ۲۲.
۱۳. ربانی، رسول. (۱۳۸۵). *جامعه شناسی شهری*، چاپ دوم، انتشارات دانشگاه اصفهان.
۱۴. رهنمایی، محمدتقی و پور موسوی، سیدموسی. (۱۳۸۵). *بررسی ناپایداری های امنیتی کلان شهر تهران بر اساس شاخص های توسعه پایدار شهری، فصلنامه پژوهش های جغرافیایی*، شماره ۵۷، ۱۳۸۵، سال سی و هشتم.

۱۵. ابن خلدون، عبدالرحمن. (۱۳۵۳). مقدم، ترجمه محمدپروین گنابادی، جلد دوم، چاپ چهارم - تهران بنگاه ترجمه و نشر کتاب.

۱۶. کرامتی، محمدتقی، موسی‌پور، میثم. (۱۳۸۴) *روایت دلوایسی- نگاهی به مطالبات رهبر معظم انقلاب از قوه مجریه (گزیده کتاب منشور دولت اسلامی) دفتر جریان شناسی، تاریخ معاصر، دفتر نوزدهم، قم همای قدیر.*

۱۷. علامه مجلسی، بحارالانوار، جلد ۷۸، ص ۱۷۰.

۱۸. مرکز بهداشت شهرستان بابل، شش‌ماهه اول سال ۱۳۹۵.

